

Ruben Willaert
restauratie & archeologie

Bodegem- en Pangaardenstraat

Ternat, Vlaams-Brabant

2024L279

ARCHEOLOGIENOTA

VERSLAG VAN RESULTATEN

BUREAUONDERZOEK

RUBEN WILLAERT NV

8200 SINT-MICHIELS-BRUGGE

TEN BRIELE 14 | BUS 15

AUTEUR:

Merlijn De Baene

© Ruben Willaert NV, Sint-Michiels-Brugge, 2024

Niets uit deze uitgave mag vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie of welke wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Ruben Willaert NV. Ruben Willaert NV aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

INHOUDSTAFEL

INHOUDSTAFEL	1
INLEIDING	2
1. BUREAUONDERZOEK [BO]	3
1.1 BESCHRIJVEND GEDEELTE	3
1.1.1 Administratieve gegevens	3
1.1.2 De onderzoeksopdracht	5
1.1.3 Het projectgebied	6
1.2 ASSESSMENT	10
1.2.1 Landschappelijk kader	10
1.2.2 Historisch kader	16
1.2.3 Archeologisch kader	22
1.3 SYNTHESE FASE BUREAUONDERZOEK	29
BIBLIOGRAFIE	i
BIJLAGE	ii

INLEIDING

De initiatiefnemer plant wegenis- en rioleringswerken ter hoogte van de Bodegem-, Pangaarden- en de Monnikstraat in Ternat, provincie Vlaams-Brabant. De totale oppervlakte van het projectgebied bedraagt ca. 20 654 m², over het gehele projectgebied zijn bodemingrepen gepland.

Het projectgebied situeert zich volgens het gewestplan in een zone bestemd als woongebied en agrarisch gebied. Het plangebied situeert zich noch binnen een vastgestelde archeologische zone, noch binnen een archeologische site, noch binnen een gebied waar geen archeologie te verwachten valt. Deze archeologienota wordt opgemaakt omdat de gecombineerde oppervlakte van de geplande bodemingrepen meer dan 1000 m² bedraagt en de gecombineerde oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de aanvraag betrekking heeft meer dan 3000 m² bedraagt.

RUBEN WILLAERT NV is aangesteld om deze archeologienota in de eerste plaats door middel van een bureaustudie op te maken met het oog op een advies naar uitgesteld vooronderzoek, werfbegeleiding, of vrijgave van het terrein.

1. BUREAUONDERZOEK [BO]

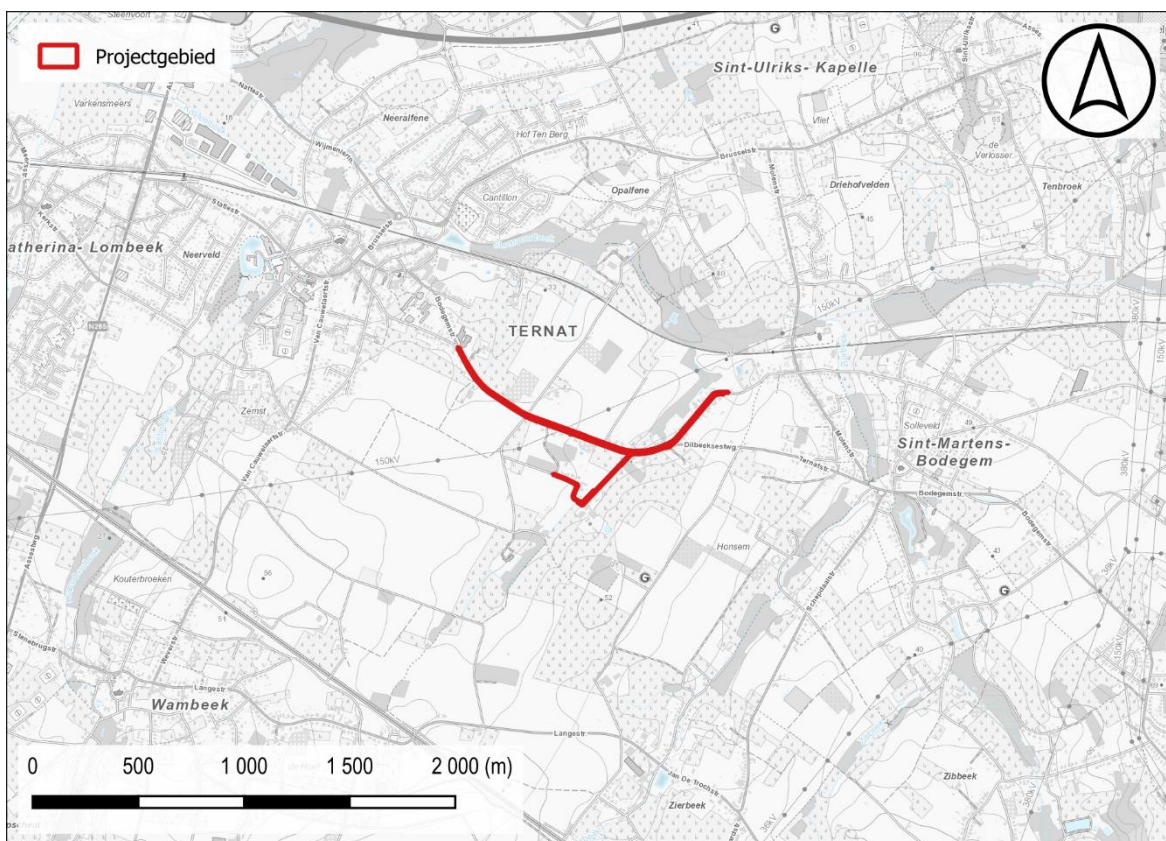
1.1 BESCHRIJVEND GEDEELTE

1.1.1 Administratieve gegevens

PROJECTCODE	2024L279	
ERKENNINGSNUMMER	OE/ERK/ARCHEOLOOG/2015/0069	
<i>BOUNDING GEOMETRY</i>	X ₁ : 136935	Y ₁ : 172119
	X ₂ : 138357	Y ₂ : 173136
KADASTER	Ternat Afdeling 1, Sectie E, Openbaar Domein	
GEOGRAFISCHE INPLANTING	Figuur 1 en 2	
OPZET INITIATIEFNEMER	Figuur 4 tot 7	

Figuur 1: Situering projectgebied t.a.v. GRB-basiskaart (© geopunt)

Figuur 2: Situering projectgebied t.a.v. topografische kaart van België (© geopunt)

1.1.2 De onderzoeksopdracht

1.1.2.1 Vraagstelling met betrekking tot het onderzochte gebied

“Het archeologisch vooronderzoek beoogt vast te stellen of er een archeologische site aanwezig is op een terrein, wat de karakteristieken en de bewaringstoestand van deze site zijn, wat haar relatie is met het landschap, welke waarde ze heeft, en hoe ermee moet omgegaan worden in het kader van bodemingrepen en wetenschappelijk onderzoek.”
– CGP 4.0; p. 28

Op basis van verscheidene parameters, zoals de nog aanwezige erfgoedwaarden, de landschapshistoriek, topografie, geomorfologie, bodemgebruik, vegetatie, en ingreephistoriek, wordt een waardering van het archeologisch potentieel binnen het afgebakende projectgebied opgesteld. Hiertoe wordt een stapsgewijze onderzoeksprocedure doorlopen, waarbij de vraagstelling steeds teruggekoppeld wordt naar volgende kernpunten:

- Wat is de trefkans op intact bewaarde archeologische aanwijzingen?
- Wat zijn de geplande ingrepen in functie van de werkzaamheden? Zullen de werken eventuele vindplaatsen bedreigen?

1.1.2.2 Werkwijze en strategie van het vooronderzoek fase BO

RUBEN WILLAERT NV werd aangesteld om deze archeologienota in de eerste plaats door middel van een bureauonderzoek op te maken. Dit bureauonderzoek werd uitgevoerd onder leiding van een erkend archeoloog van Ruben Willaert NV. De aard van de werken werd tijdens het bureauonderzoek afgewogen tegen de voorhanden zijnde gegevens relevant voor het projectgebied op bodemkundig, landschappelijk, historisch-cartografisch en archeologisch vlak.

De archeologienota werd opgemaakt middels *Office*- en *Adobe*-software. Het bijhorend kaartmateriaal werd aangemaakt in een GIS-omgeving. Hierin werden de ontwerpplannen ingeladen en geprojecteerd ten opzichte van diverse kaartlagen die raadpleegbaar zijn op geopunt.be, dov.vlaanderen.be, geo.onroerenderfgoed.be, cartesius.be en de website van de centraal archeologische inventaris [CAI]¹. De geraadpleegde literatuur, de digitale bronnen en het kaartmateriaal zijn te vinden in de bijlage.

¹ De Centrale Archeologische Inventaris is een inventaris van tot nog toe gekende archeologische vindplaatsen en andere sites met erfgoedwaarde; onder dezelfde noemer verzamelen we alle opgestelde archeologienota's vanaf 2015.

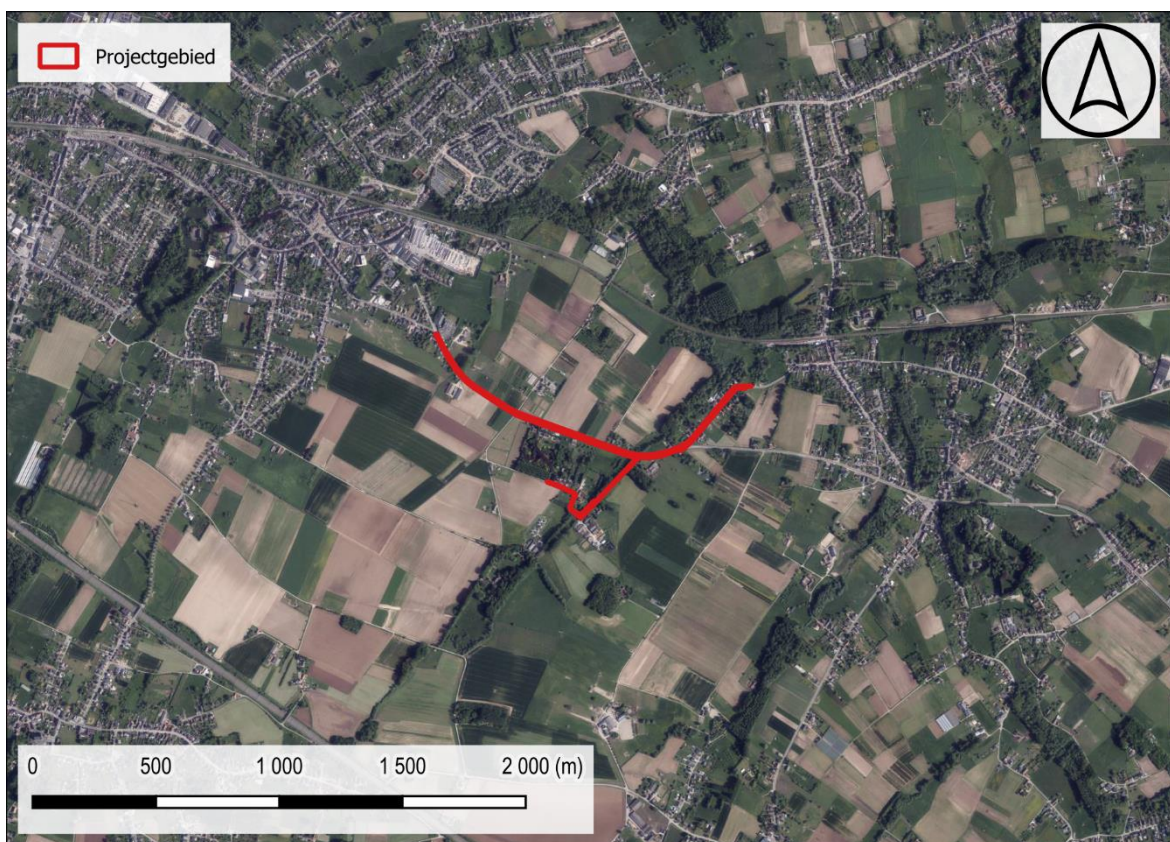
1.1.3 Het projectgebied

1.1.3.1 Archeologische voorkennis

Binnen de grenzen van het projectgebied vond in het verleden nog geen archeologisch (voor)onderzoek plaats.

1.1.3.2 Ruimtelijke situering

Het projectgebied is gelegen te Ternat in de provincie Vlaams Brabant. De gemeente wordt omgeven door Asse in het noorden, Dilbeek in het oosten, Lennik in het zuiden, Roosdaal in het zuidwesten en Liedekerke en Affligem in het westen en noordwesten. Het terrein situeert zich ca. 1400 m ten zuidoosten van het centrum van Ternat. Het terrein valt samen met de Bodegem-, Pangaarden- en de Monnikstraat.

Figuur 3: Situering plangebied t.a.v. meest recente orthofotomozaïek (©Geopunt)

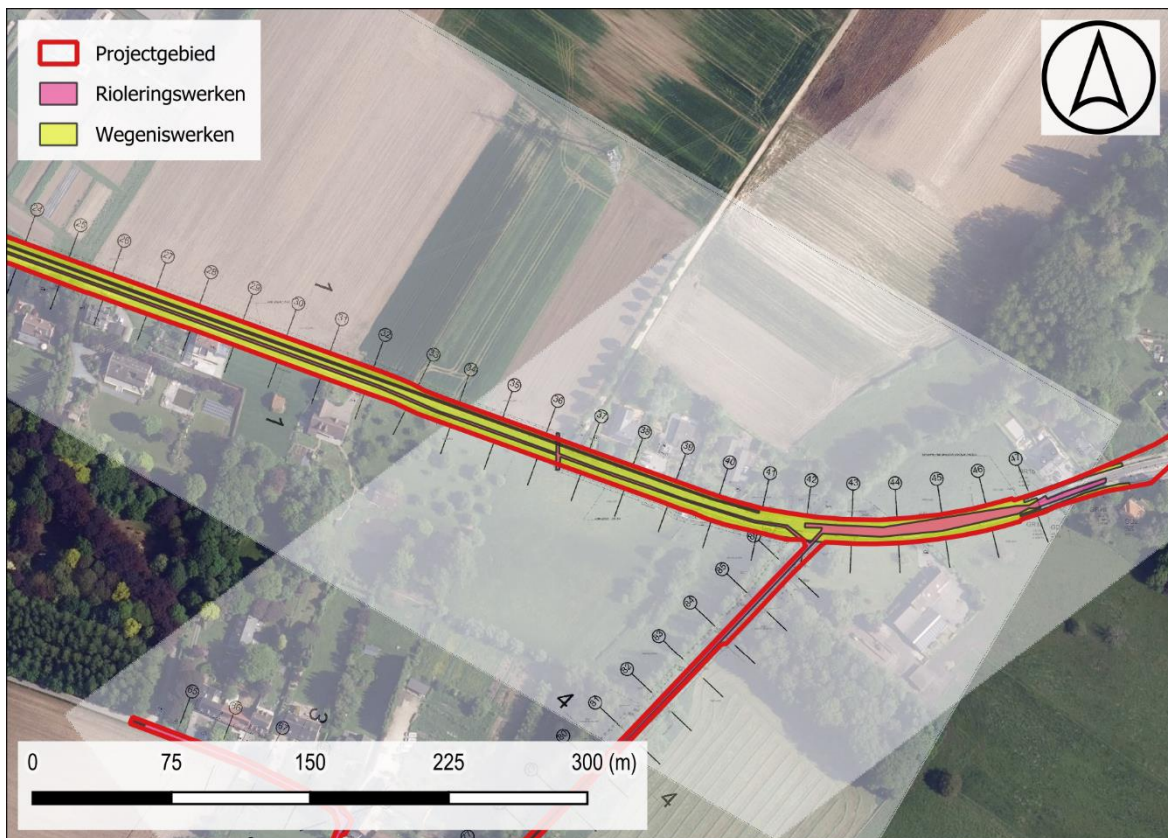
1.1.3.3 Geplande bodemingrepen

De totale oppervlakte van het projectgebied bedraagt ca. 20 654 m², over het gehele projectgebied zijn bodemingrepen gepland. Op heden valt het volledige projectgebied samen met een bestaande wegenis en is dus reeds verhard.

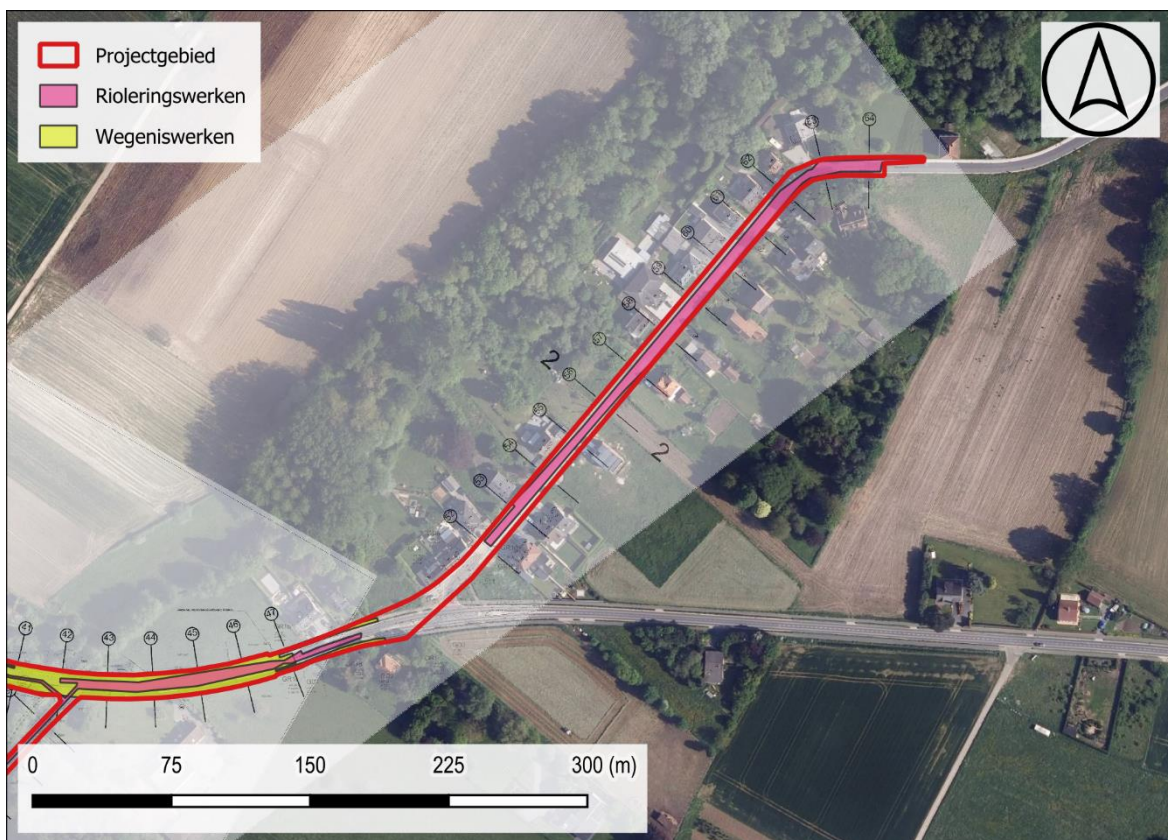
De initiatiefnemer plant wegenis- en rioleringswerken ter hoogte van de Bodegem-, Pangaarden- en de Monnikstraat. De rioleringswerken betreffen een combinatie van het renoveren van een reeds bestaande leiding en de aanleg van een nieuw gescheiden rioleringsstelsel. Deze leidingen worden aangelegd in een sleuf van 2.5 meter breed en 2.5 meter diep. Nadien wordt het wegdek heraangelegd binnen de grenzen van de huidige verharding, hiertoe zal een bodemingreep plaatsvinden van ca. 50 cm-mv.

Figuur 4: Opzet initiatiefnemer t.a.v. meest recente orthofotomozaïek (©Geopunt)

Figuur 5: Opzet initiatiefnemer t.a.v. meest recente orthofotomozaïek (©Geopunt)

Figuur 6: Opzet initiatiefnemer t.a.v. meest recente orthofotomozaïek (©Geopunt)

Figuur 7: Opzet initiatiefnemer t.a.v. meest recente orthofotomozaïek (©Geopunt)

1.2 ASSESSMENT

1.2.1 Landschappelijk kader

Het projectgebied is gelegen in de **zandleem- en leemstreek**. Ternat is gelegen op de rand van de vallei van de Keurebeek/Steenvoordebeek die zich heeft ingesneden in het Brabantse leemplateau. Het geplande rioleringstracé bevindt zich ten zuidoosten van de dorpskern en valt in het oosten samen met de Terlindebeek die aansluit op de Steenvoordebeek. Het centrale en westelijke deel van het traject interfereren met twee naamloze aftakkingen op de Steenvoordebeek.

Het lokaal hoogtemodel situeert het projectgebied op een hoogte van **ca. 30.5 tot 37 + m TAW**. Het terrein kent haar hoogste punt relatief centraal. Vanaf hier kent het een aflopend verloop in oostelijke richting tot aan de Terlindenbeek en in westelijke richting tot aan de zijtakken van de vernoemde Steenvoordebeek. Een deel van het projectgebied ligt in de beekvallei van de Terlindenbeek.

Het projectgebied is deels gelegen in het Lid van Moen en deels in het Lid van Aalbeke (**Formatie van Kortrijk**). Deze formatie bestaat hoofdzakelijk uit mariene kleiige sedimenten, die weinig macrofossielen bevatten en is de eerste afgezette formatie van het Vroeg-Eoceen (54,8 Ma – 49,0 Ma). Over het algemeen worden de afzettingen siltiger of zandiger (ondieper afzettingsmilieu) naar het zuidoosten toe en homogeen kleiiger naar het noorden en noordoosten toe (dieper afzettingsmilieu). De Formatie van Kortrijk wordt ingedeeld in vier leden; van onder naar boven: het Lid van Mont-Héribu, het Lid van Saint-Maur, het Lid van Moen en het Lid van Aalbeke. Het Lid van Mont-Héribu rust op de Groep van Landen.

Het **Lid van Moen** is afgezet tijdens een periode van zeespiegelschommelingen, wat resulteerde in een heterogeen sedimentpakket. Het is een grijze kleiige silt, waartussen intercalaties voorkomen van zand met grof glauconiet of gebroken schelpresten. Deze grove lagen zijn vermoedelijk afgezet tijdens stormperiodes (tempestieten). Naar het noorden en noordoosten toe gaat deze eenheid over naar een meer homogene kleiigere afzetting.

Het **Lid van Aalbeke** is een fijnsiltige homogene klei, afgezet in een rustig open-shelf milieu. Het manifesteert zich vaak als een grijze plastische klei die soms fossielen, zandsteenconcreties en laagjes grijs zand bevat. Deze klei wordt uitgebaat voor vervaardiging van bakstenen, dakpannen en siertegels.

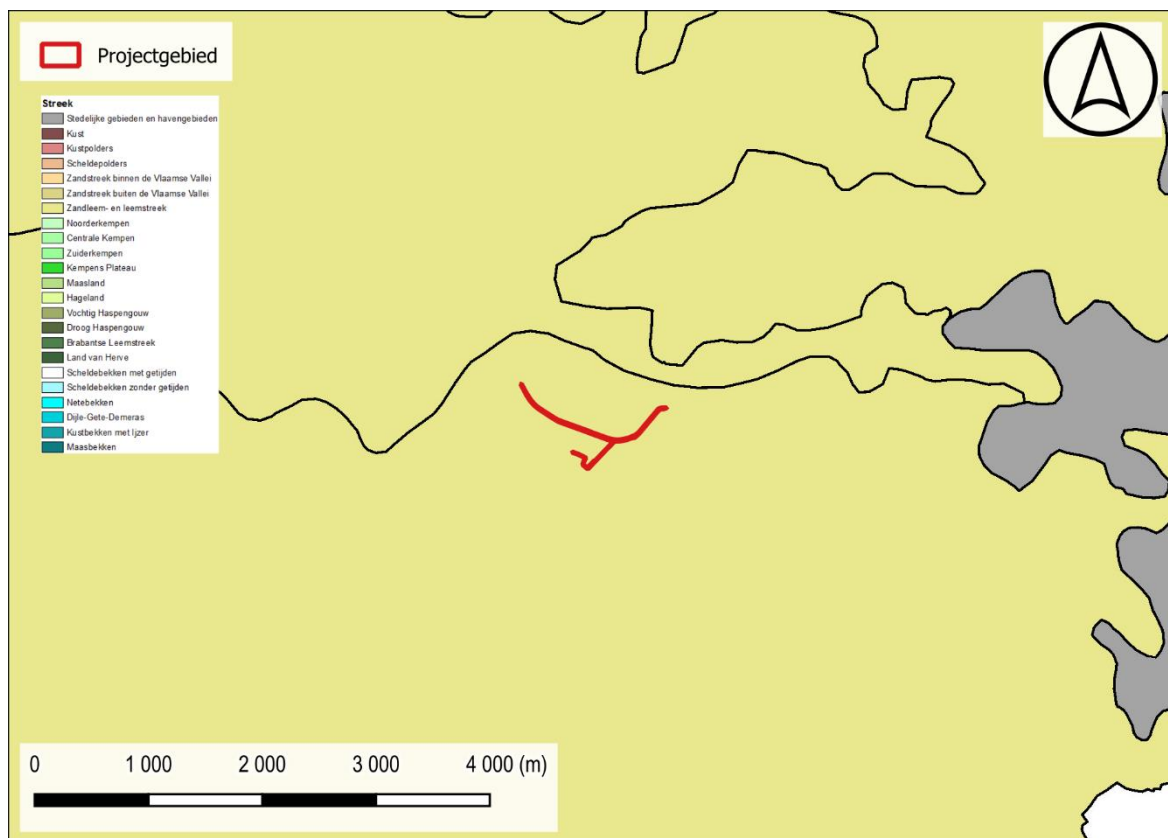
Het projectgebied is voornamelijk gelegen in het Quartair **Type 2**. Dit type bestaat uit een eolische afzetting van het Weichseliaan tot mogelijk Vroeg-Holoceen (zandleem tot leem). Deze afzetting kan eventuele hellingsafzettingen van het Quartair bevatten. Verder ligt het terrein deels in het **Type 2a**. Dit bestaat uit een basis van fluviale afzettingen van het Weichseliaan gevolgd door een mogelijks aanwezige eolische afzetting van het Weichseliaan tot mogelijk Vroeg-Holoceen (zandleem tot leem). De top bestaat uit een fluviale afzetting (organochemisch en perimariën inclusief) van het Holoceen en mogelijk Tardiglaciaal.

Langsheen het overgrote deel van het plangebied is een droge leembodem aangeduid op de bodemkaart. Langs de Terlindebeek zijn profiellose hydromorfe en colluviale bodems aangeduid.

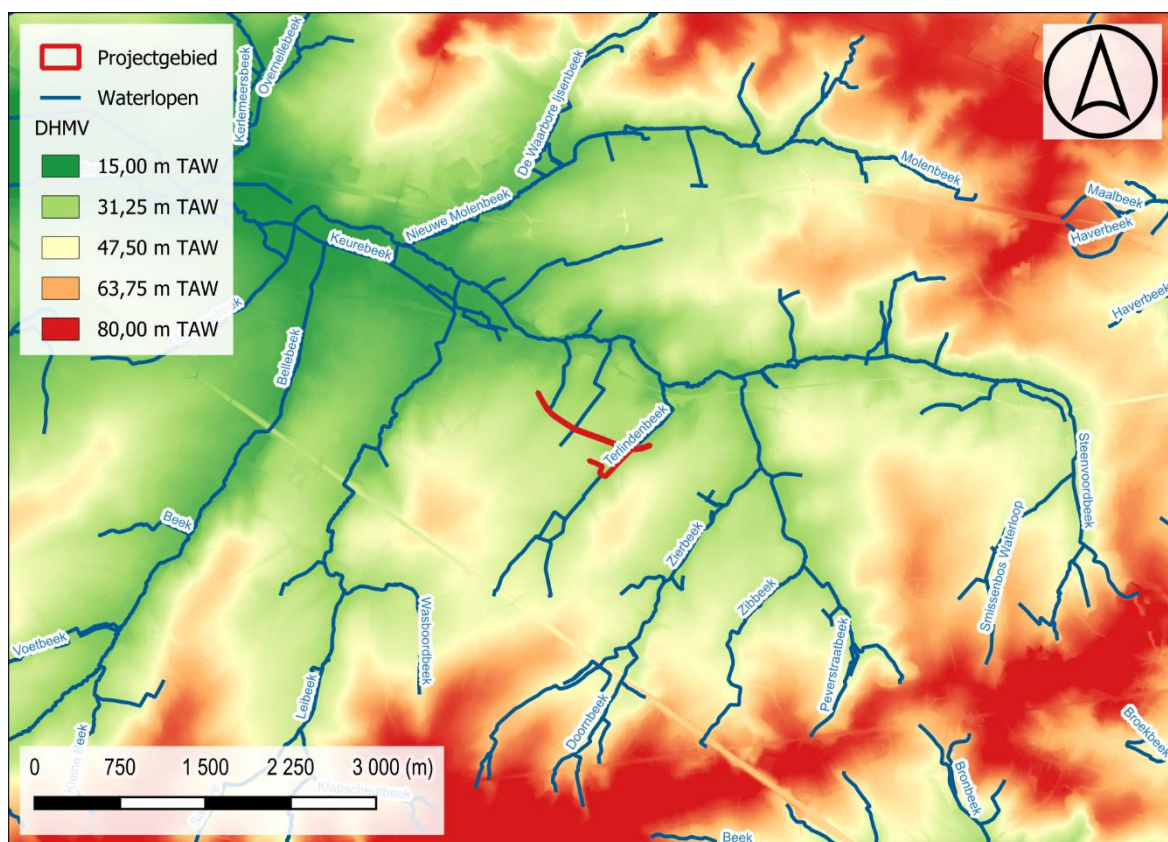
Van west naar oost komen de volgende bodemtypes voor ter hoogte van het onderzoeksgebied:

- Het bodemtype **Lba1** is een droge, niet gleyige zandleembodem met textuur B horizont of met weinig duidelijke kleur B horizont. Door erosie werd het profiel van deze gronden afgeknot en rust de Ap direct op de textuur B. Roestverschijnselen liggen dieper dan 120 cm.
- Het bodemtype **Abp(c)** is een droge leembodem zonder profiel met bedolven textuur B horizont op minder dan 80 cm diepte. Deze bodems komen voor in colluviale droge leemdepressies en bestaat uit geërodeerd leemmateriaal van hoger gelegen plateaugronden.
- Het bodemtype **Ahp** is een natte leembodem zonder profiel. Tussen 20 en 50 cm beginnen gleyverschijnselen en deze worden veroorzaakt door een tijdelijke grondwatertafel (stuwwater). Deze bodemtypes komen voor op zeer slecht ontwaterde plaatsen in de depressies.
- Het bodemtype **Acp** is een matig droge leembodem zonder profiel. Het is een depressie- of lage hellingsgrond en omvat colluviale bodems welke tussen 80 en 120 cm gleyverschijnselen vertonen. Het colluviaal dek rust vaak op een geërodeerd profiel waarvan de textuur B op wisselende diepte van het profiel voorkomt. Dit type bodem vertoont voornamelijk een spreiding langs valleigebieden.
- Het bodemtype **Aba1** is een droge leembodem met textuur B horizont met een A horizont <40 cm dik. Deze bodem is ontwikkeld in het Pleistocene lössdek en heeft onder de A horizont een aan klei en sesquioxiden aangerijkte textuur B horizont die tevens gevlekt is. De bouwvoor heeft een donkerbruine kleur en is homogeen humushoudend leem.
- Het bodemtype **Aep** is een natte leembodem zonder profiel. De bodem bestaat uit lemig materiaal (licht tot zwaar leem) en worden beïnvloed door een permanente grondwatertafel. Op minder dan 125 cm diepte komt een volledig gereduceerde horizont voor. Deze is meestal licht olijfgrijs of grijs. Roestvlekken beginnen op minder dan 50 cm. De bovengrond heeft een bruinachtige grondkleur.

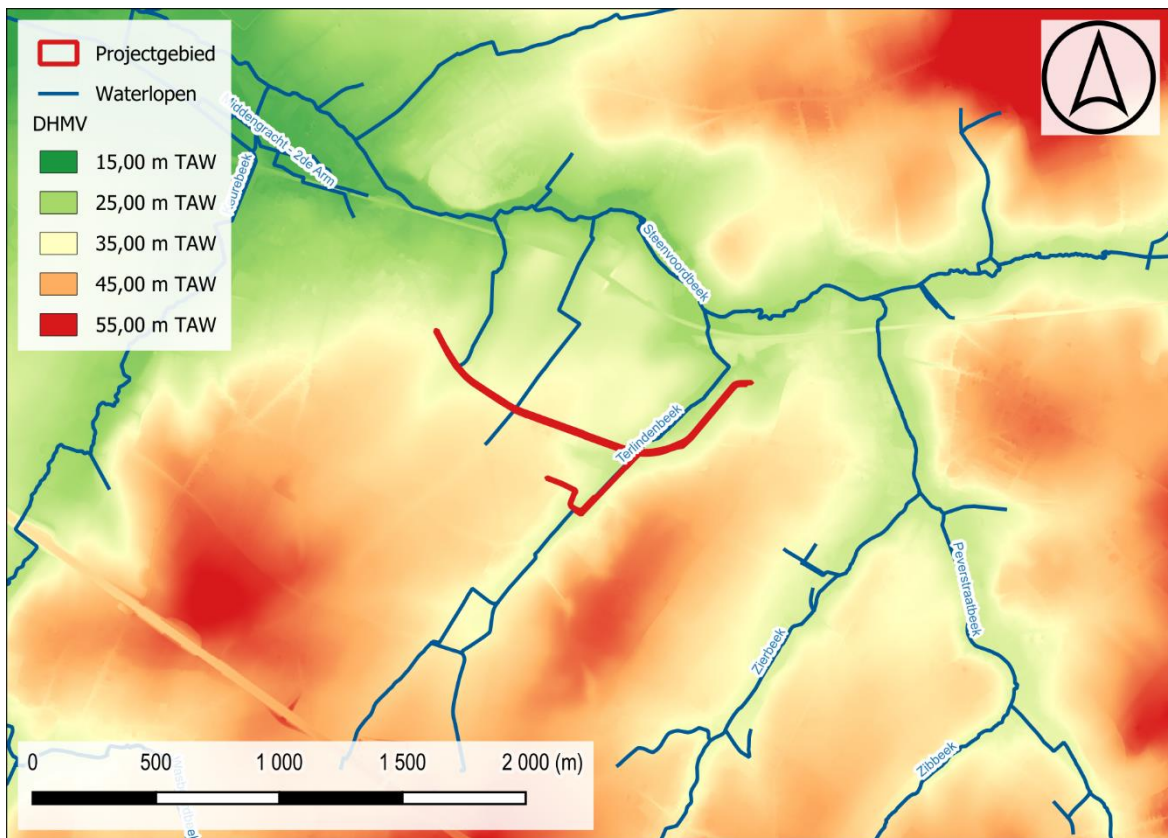
De omgeving van het geplande rioleringstracé was, langsheen de gradiëntzone van meerdere beekvalleien, ongetwijfeld aantrekkelijk voor rondtrekkende groepen jager-verzamelaars. De goed gedraineerde en vruchtbare leembodems in de omgeving moeten evenzeer gunstig geweest zijn voor vroege landbouwers.

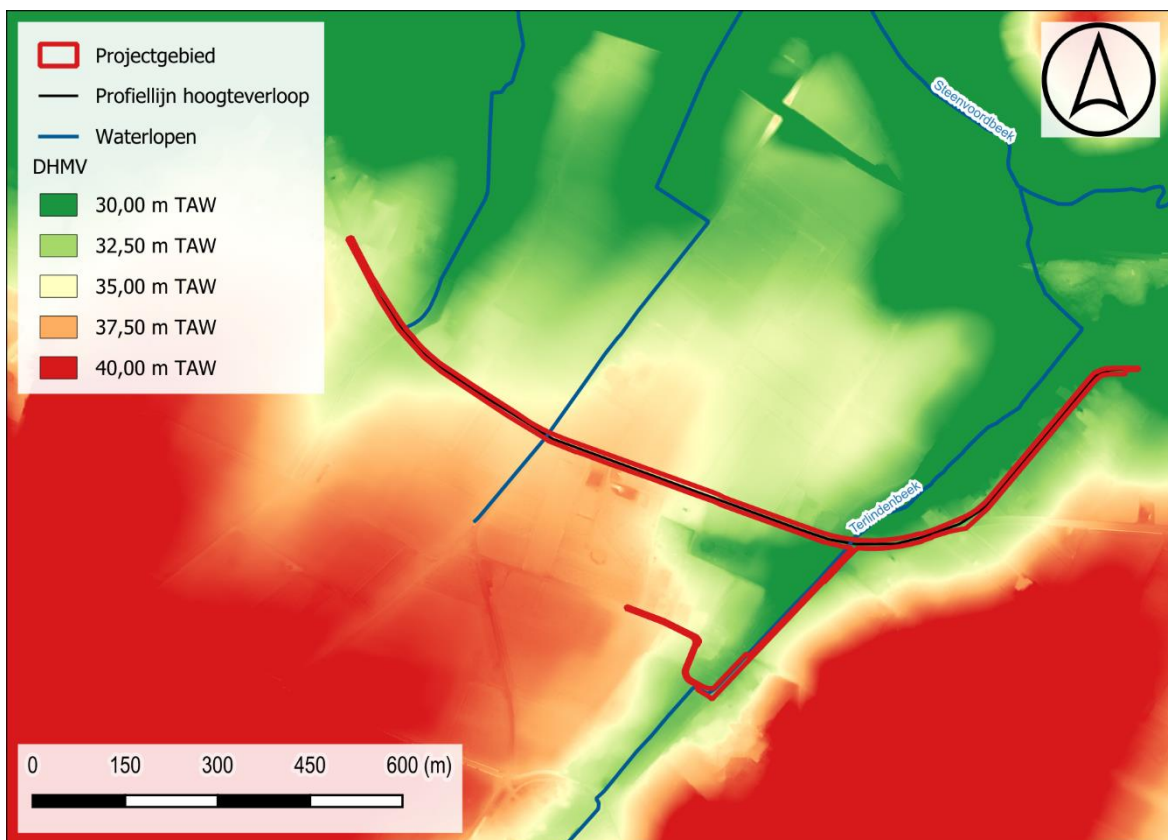
Figuur 8: Situering projectgebied t.a.v. de Traditionele Landschappenkaart (Bron: Geopunt).

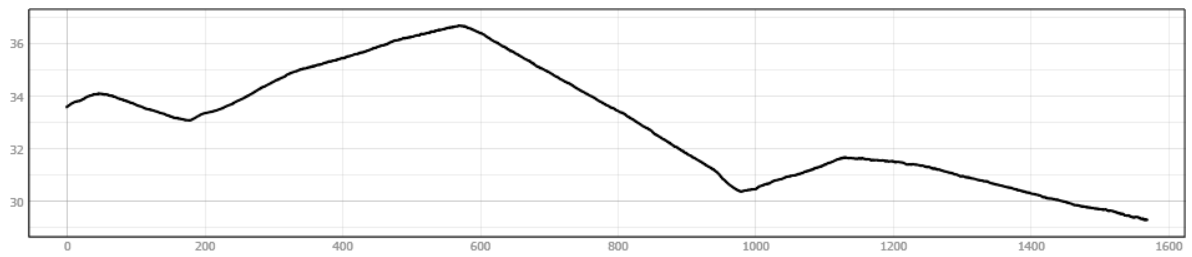
Figuur 9: Situering projectgebied t.a.v. Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (II) d.d. 2014 (© geopunt)

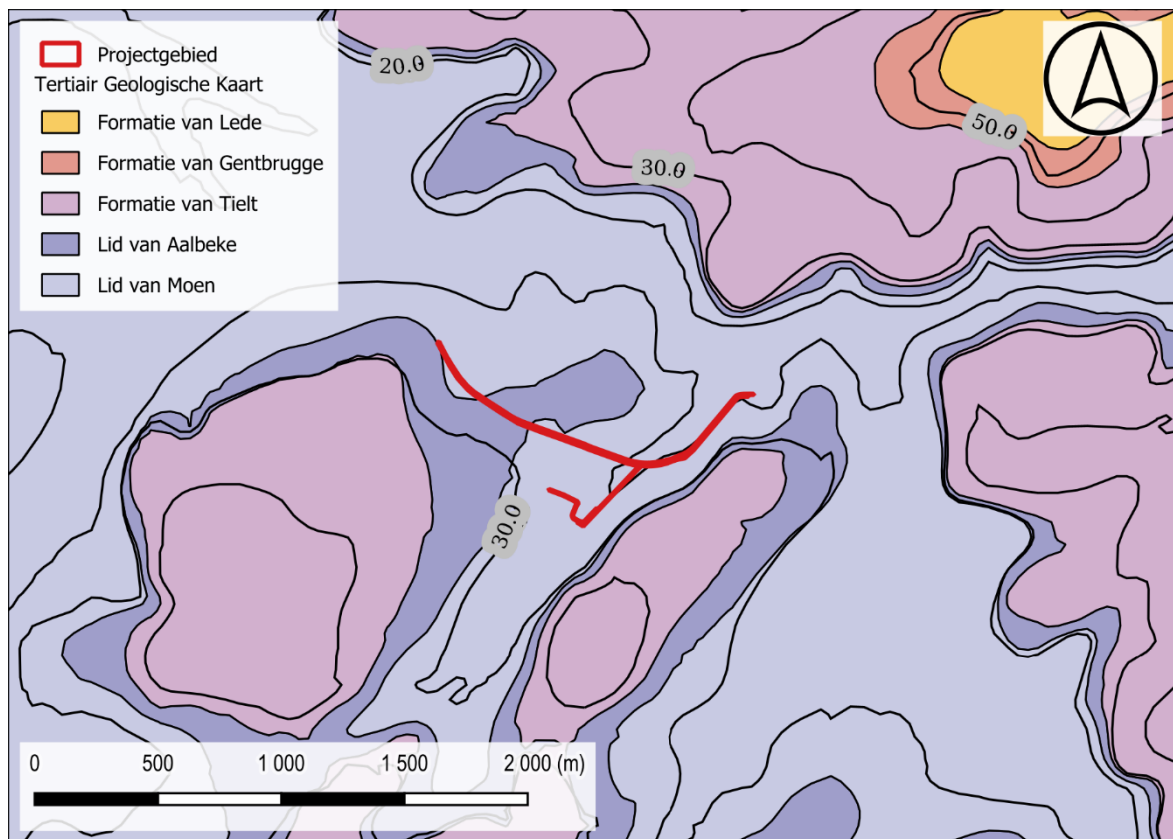
Figuur 10: Situering projectgebied t.a.v. Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (II) d.d. 2014 (© geopunt)

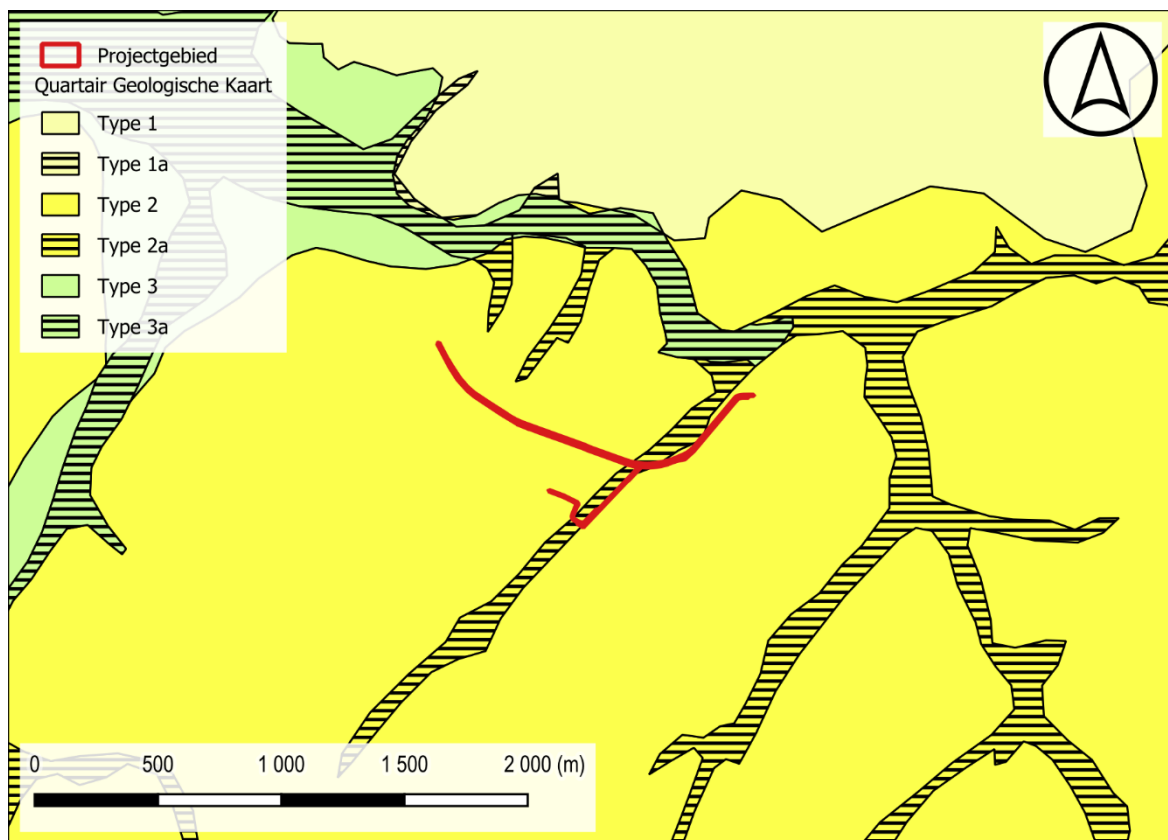
Figuur 11: Situering projectgebied t.a.v. Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (II) d.d. 2014 (© geopunt)

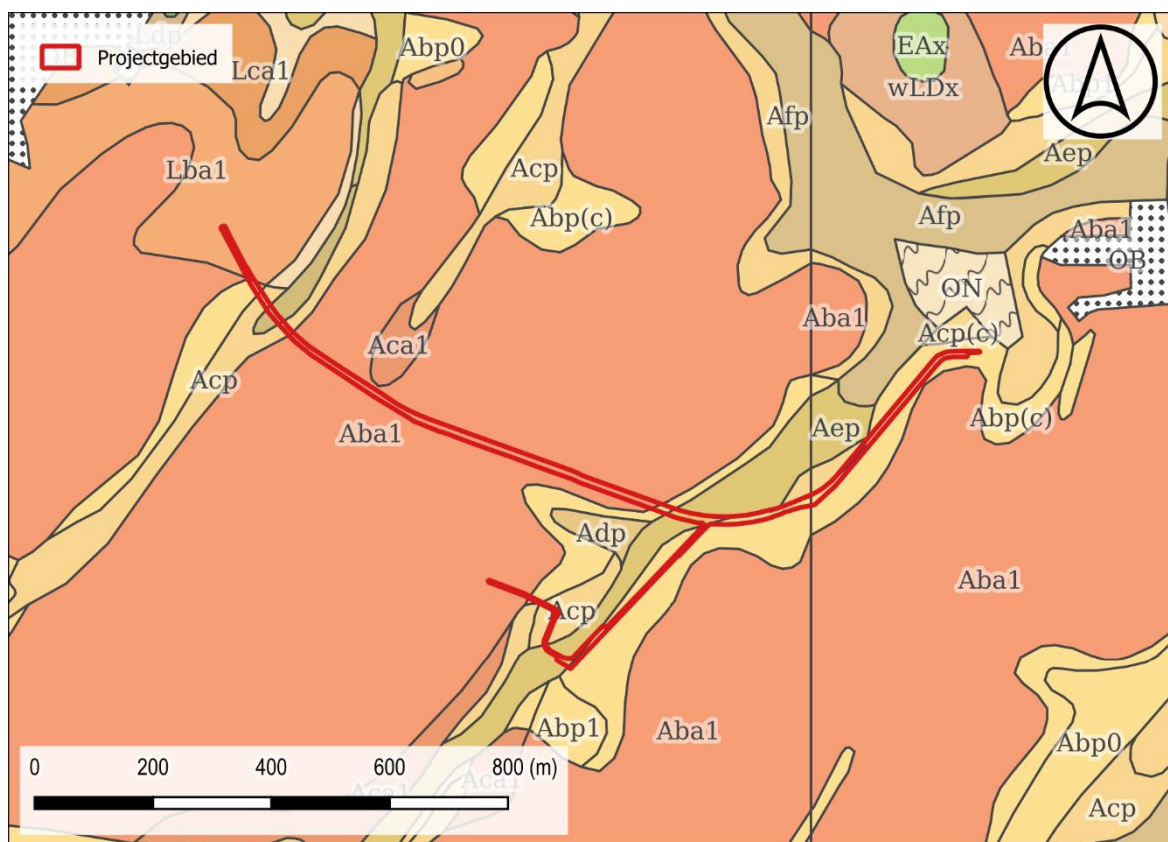
Figuur 12: Hoogteverloop NW-NO

Figuur 13: Situering projectgebied t.a.v. Tertiair geologische kaart (© geopunt)

Figuur 14: Situering projectgebied t.a.v. Quartair geologische kaart (© geopunt)

Figuur 15: Situering projectgebied t.a.v. algemene bodemkaart van België (© geopunt)

1.2.2 Historisch kader

I. Ternat

Hoewel er relatief weinig gekend is over de vroegste geschiedenis van Ternat, kan het toponiem iets vertellen over de ontstaansgeschiedenis van de gemeente. Zo verwijst het naar een bewoningskern op een vochtige bodem. Het gebied bestond oorspronkelijk uit woeste, natte gronden die in het noorden aansloten bij een grote bosgordel en die in zuiden deel uitmaakte van het vallei-gebied.

In 877 was een gebied met de naam Wambeek (dat de huidige gemeenten Wambeek, Ternat en Sint-Katherina-Lombeek omvat) eigendom van de Sint-Gertrudis-abdij van Nijvel. In 1268 was Ternat reeds een afzonderlijke parochie. Het cartolarium van het klooster van Affligem vermeldt immers in 1268 een *parochia de Nath*. In 1302 was ook Sint-Katherina-Lombeek een zelfstandige parochie. In de loop van de veertiende eeuw bouwden de plaatselijke heren hun slot Kruikenburg (Cruquenborg) te Ternat. Toch bleef Wambeek het bestuurlijk centrum met eigen schepenbanken en cijnshof en vaardigden de schepenen van Wambeek in 1380 zelfs een dorpskeure uit.

Op een totale oppervlakte van 962 ha zijn in 1834 100 ha bebost. De totale beteelde oppervlakte bedroeg 819 ha. Deze cijfers weerspiegelen het rurale karakter van het dorp, wat wordt bevestigd door historisch-cartografische bronnen.²

II. Projectgebied

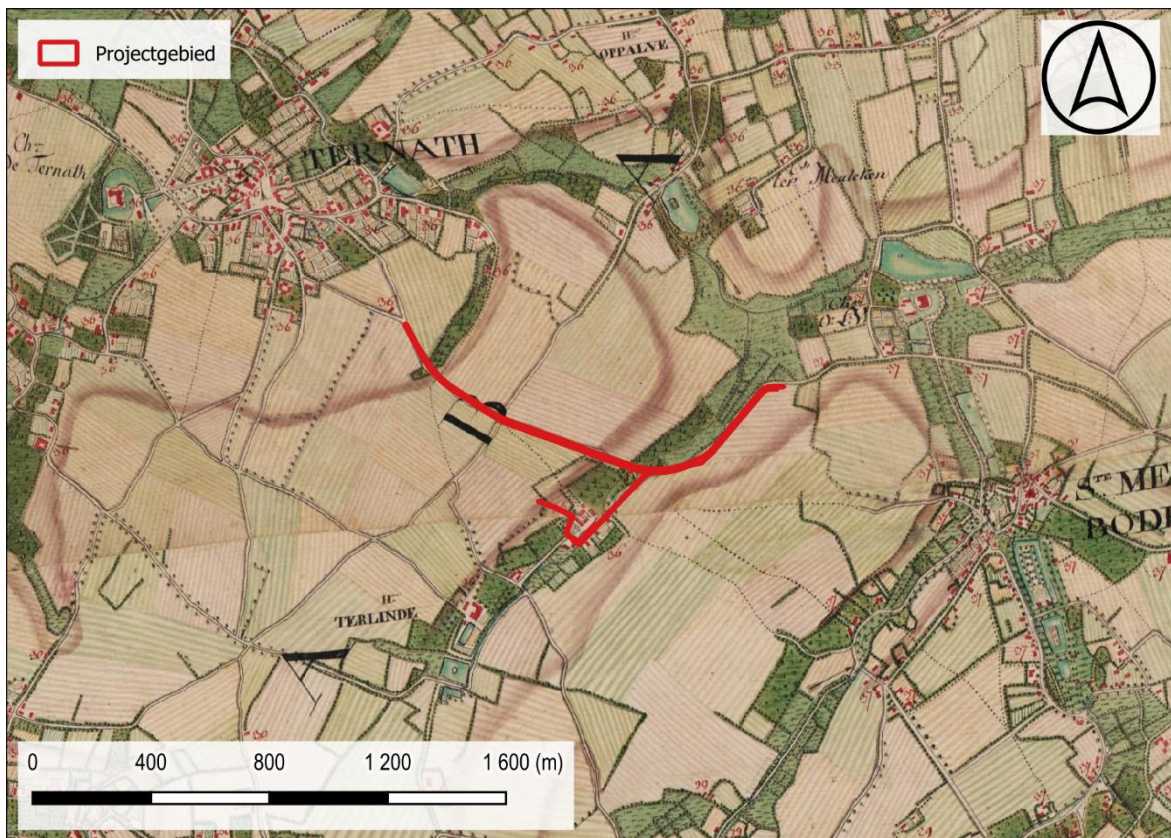
De Ferrariskaart (1771-77) karteert het projectgebied reeds ter hoogte van bestaande wegenis. Langs de straat liggen aan beide kanten voornamelijk akkerlanden. Zowel in het westen als in het oosten van het terrein zijn 2 onbewerkte zones te herkennen. Dit zijn vermoedelijk de beekvalleien. In zuidoostelijke hoek omringt het projectgebied een U-vormige hoeve die vermoedelijk een aanhorigheid was van het naburige kasteel Terlinden.³ Deze hoeve lijkt de oorzaak waarom de huidige Monnikstraat een bochtig verloop kent.

Op de Atlas der Buurtwegen wordt deze zuidoostelijke hoek van het onderzoeksterrein benoemd als *Hameau Terlinden*. Iets verder ten zuiden situeert zich *'t Hof Terlinden*, de voorloper van het huidige kasteel. De Poppkaart geeft een gelijkaardig beeld. Op de Vandermaelenkaart kunnen de twee beekvalleien worden herkend aan de hand van de afgebeelde vegetatie.

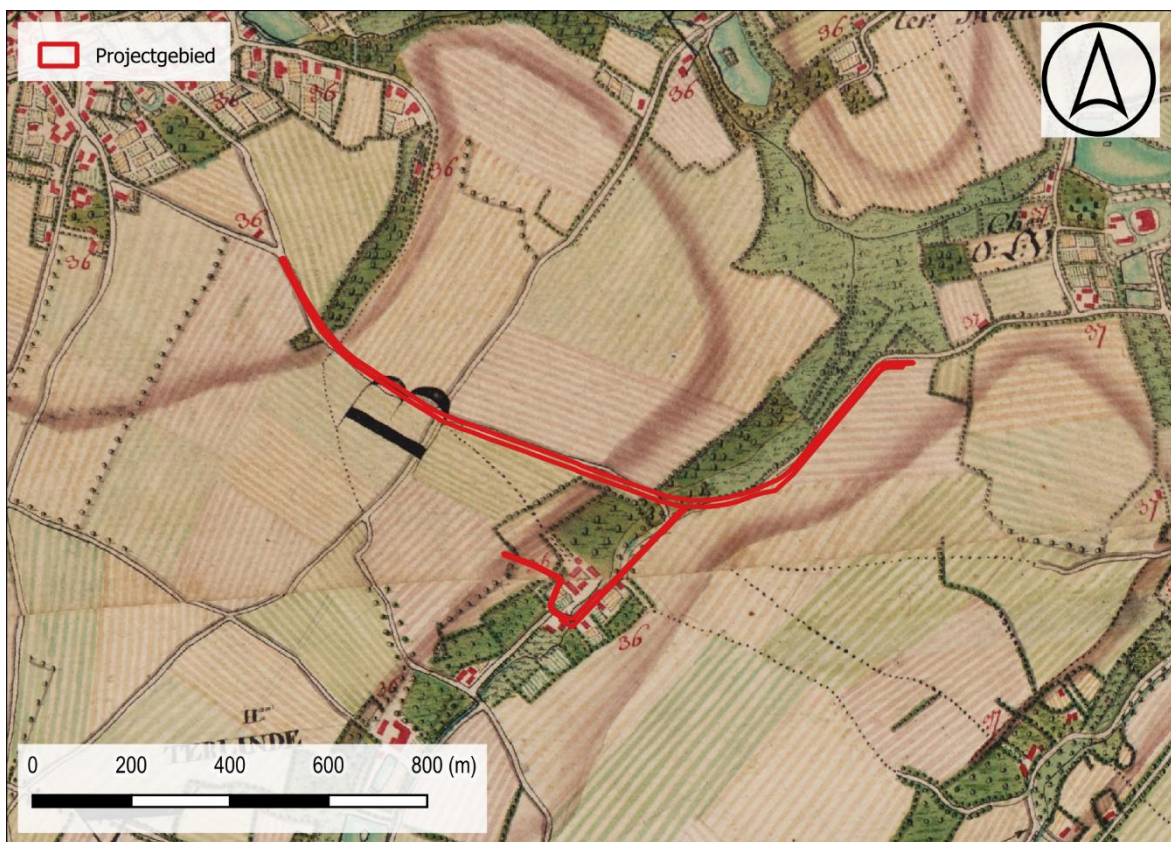
De orthofotosequentie toont weinig noemenswaardige evolutie van 1971 tot op heden.

² Hasquin, H. 1980. Gemeenten van België: Ternat, p. 1081

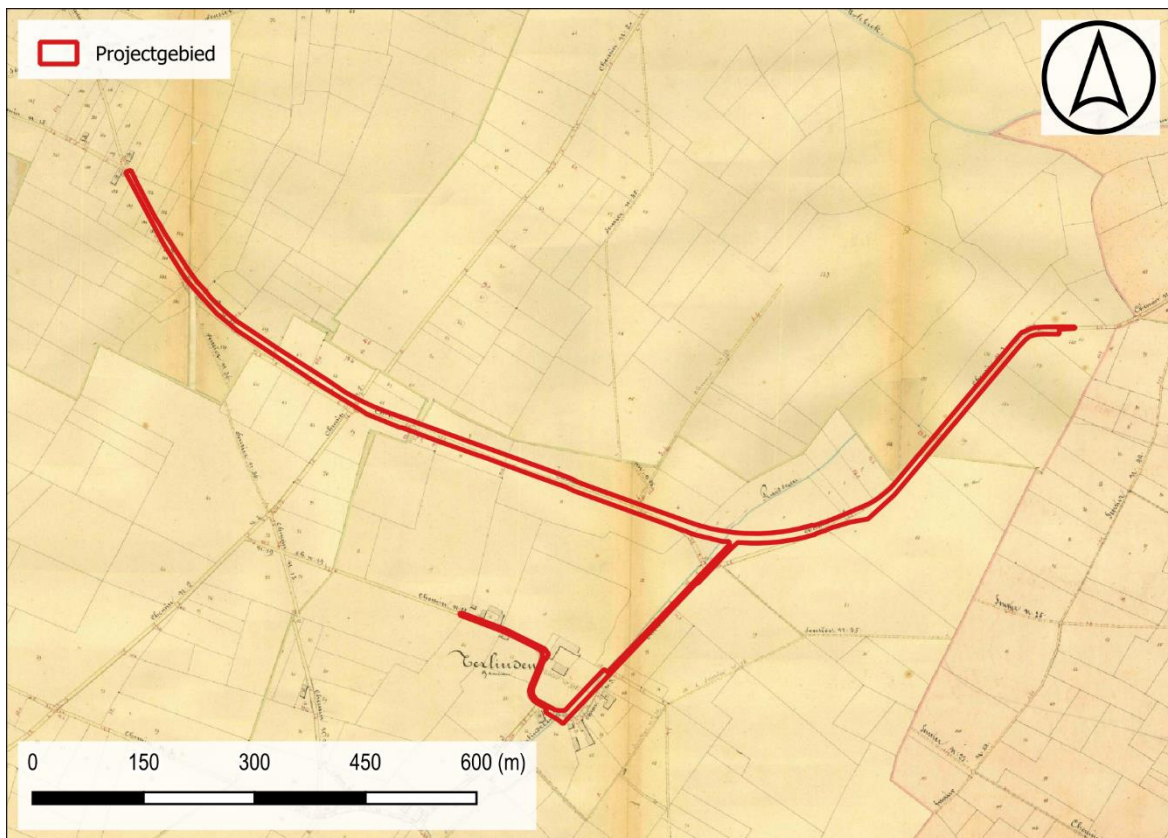
³ Inventaris Onroerend Erfgoed 2024: U-vormige hoeve [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/40711> (geraadpleegd op 19 december 2024).

Figuur 16: Situering projectgebied t.a.v. Ferrariskaart d.d. 1771-1778 (© geopunt)

Figuur 17: Situering projectgebied t.a.v. Ferrariskaart d.d. 1771-1778 (© geopunt)

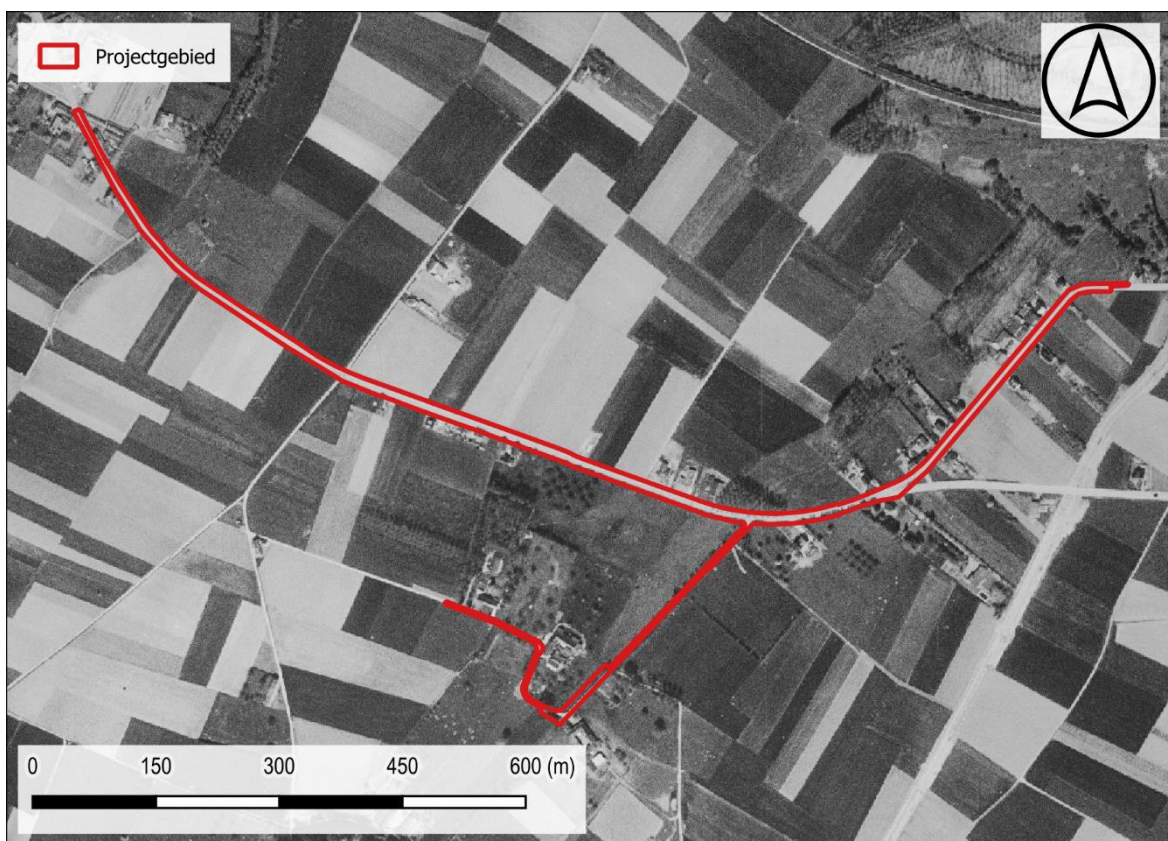
Figuur 18: Situering projectgebied t.a.v. Atlas der Buurtwegen d.d. 1840 (© geopunt)

Figuur 19: Situering projectgebied t.a.v. Vandermaelenkaart d.d. 1846-1854 (© geopunt)

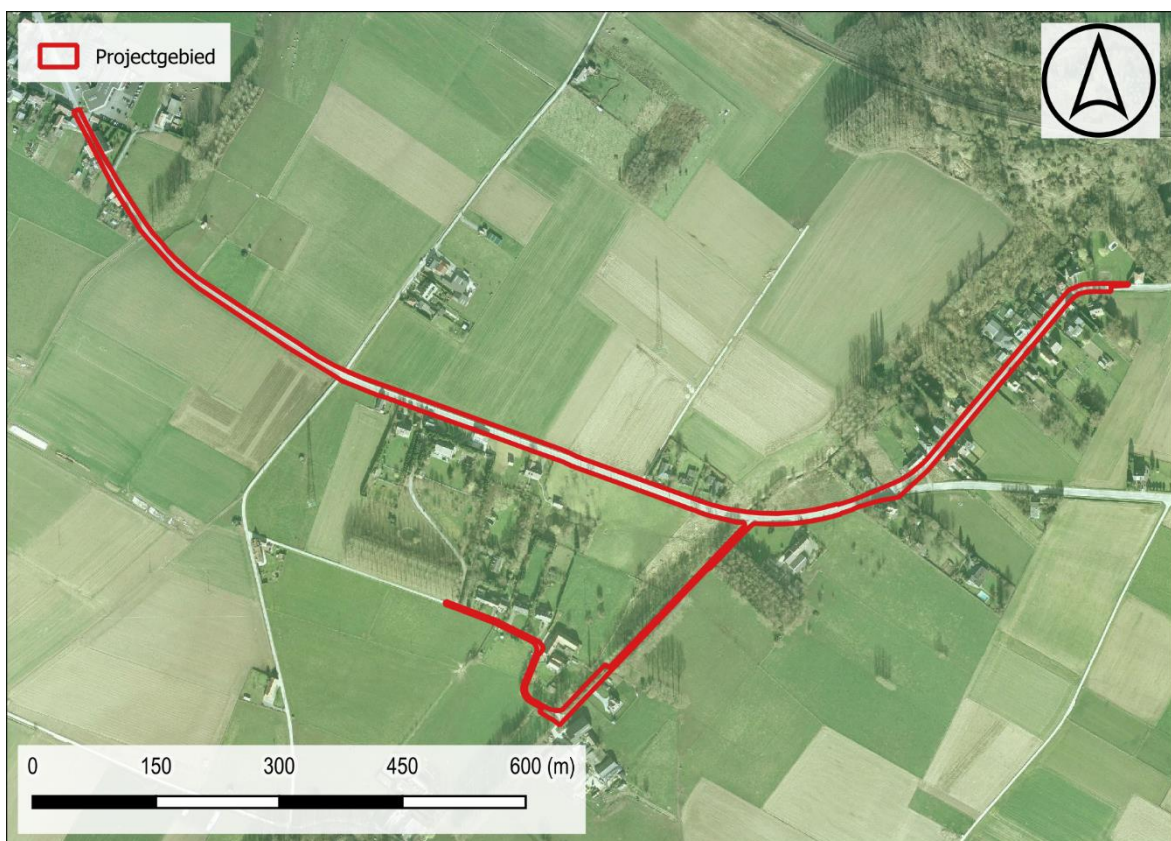
Figuur 20: Situering projectgebied t.a.v. Poppkaart d.d. 1842-1879 (© geopunt)

Figuur 21: Situering projectgebied t.a.v. orthofotomozaïek d.d. 1971 (© geopunt)

Figuur 22: Situering projectgebied t.a.v. orthofotomozaïek d.d. 1979-1990 (© geopunt)

Figuur 23: Situering projectgebied t.a.v. orthofotomozaïek d.d. 2000-2003 (© geopunt)

Figuur 24: Situering projectgebied t.a.v. orthofotomozaïek d.d. 2008-2011 (© geopunt)

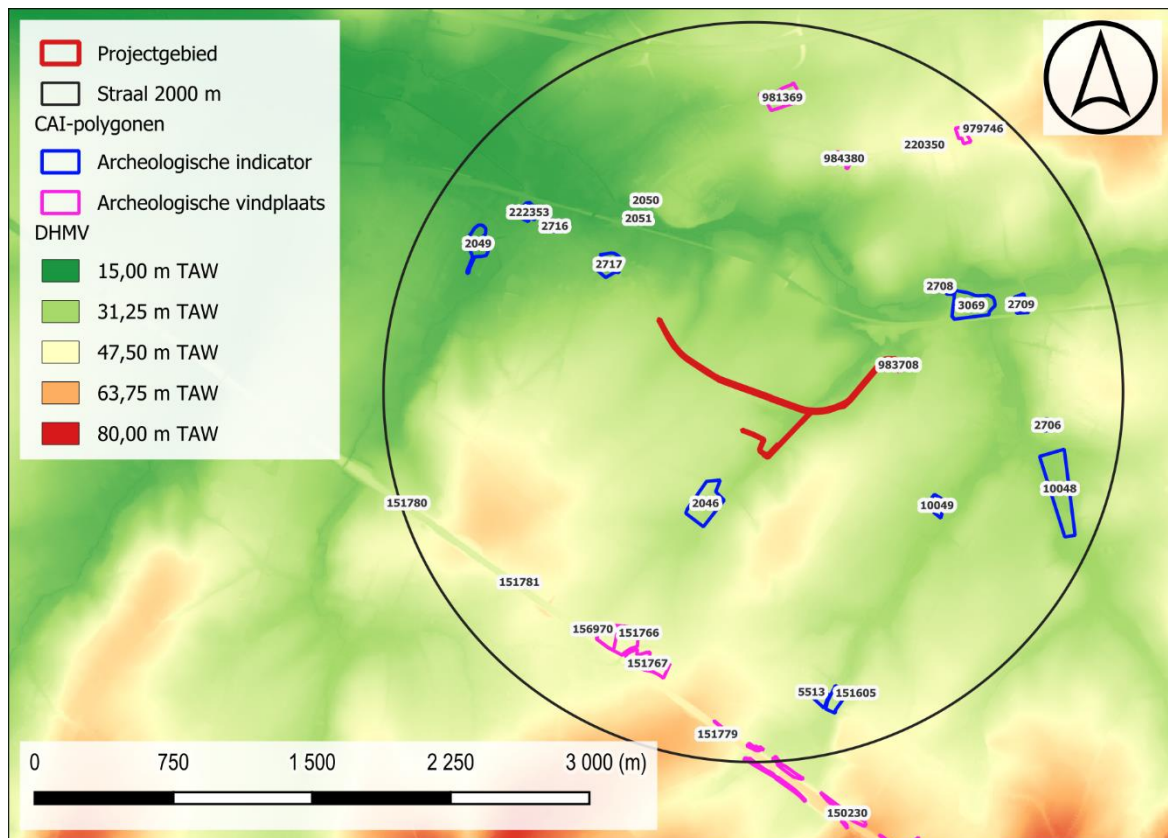

Figuur 25: Situering projectgebied t.a.v. orthofotomozaïek d.d. 2022-2023(© geopunt)

1.2.3 Archeologisch kader

In de ruime omgeving zijn meerdere archeologische vindplaatsen en indicatoren gekend. Aan het oostelijke uiteinde van het tracé, aan de Bodegemstraat, werd reeds een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd. Hierbij werden echter geen archeologisch relevante sporen waargenomen. Ten zuiden van het plangebied zijn langs een lineair tracé meerdere vindplaatsen aangeduid. Dit betreft de archeologisch opvolging van de aanleg van nieuwe spoorlijnen. Hierbij werden op meerdere locaties sporen aangetroffen uit het neolithicum, metaaltijden, Romeinse periode en middeleeuwen. Een deel hiervan kan gekoppeld worden aan bewoning hoewel vanwege het soms beperkte ruimtelijke kader dit moeilijk in te schatten is. Zo werden met zekerheid een kleine structuur uit de ijzertijd en een hutkom uit de middeleeuwen in kaart gebracht. Één opmerkelijk spoor bevatte een grote hoeveelheid houtskool en ijzerslag en wijst op lokale metaalproductie in de Romeinse periode. Vermoedelijk kan een deel van het sporenbestand ook als off-site relict bestempeld worden.

Deze wijzen desalniettemin op de aanwezigheid van meerdere omvangrijke nederzettingen in de omgeving van de gerealiseerde spoorlijnen. Ook bij prospectie op hoger gelegen terreinen ten noorden van het plangebied, nl. aan de Oude Brusselstraat en Groenestraat, werden resten aangetroffen die wijzen op bewoning en artisanale activiteiten in de Romeinse periode. In de omgeving van het tracé werden eveneens enkele veldkarteringen uitgevoerd. Hierbij werd vondstmateriaal uit het midden neolithicum en de bronstijd gerecupereerd. Daarnaast zijn eveneens meerdere cartografische indicatoren aangeduid op het kaartblad van de CAI die middeleeuwse of jongere landelijke infrastructuur aanduiden zoals de motteheuvel van het Ter Lindenhof of de watermolen van Cruyckenbosch. De gekende waarden wijzen op een omgeving die zo goed als doorlopend wordt bewoond sinds het neolithicum.

Figuur 26: Situering projectgebied op het DHMV met aanduiding van de CAI-polygonen (©Geopunt).

I. Archeologische vindplaatsen

2050	Mechanische prospectie Late middeleeuwen: De belangrijkste resten die aangetroffen werden, omvatten een bakstenen muur en enkele aansluitende uitbraaksporen. De muur is bewaard over een lengte van 1,47 m, is 44 cm dik en nog 74 cm diep. De oriëntatie ervan is dezelfde als de oriëntatie van de huidige gebouwen. De muur bestaat bovendien uit twee delen (de bakstenen hebben een formaat van 24 x 11,5 x 6 cm en zijn gevoegd met kalkmortel voor de westelijke muur en zavelmortel voor de oostelijke muur), die telkens één steen dik zijn, en waarbij de tussenruimte opgevuld is met brokken baksteen en zavelmortel. Bron: Reyns, N., Bruggeman, J. & Van Celst, M. 2011: Archeologisch vooronderzoek Ternat - Brusselstraat 33 - "Hof ten Berg", onuitgegeven rapport, Pit Antwerpen nv.
150230	Mechanische prospectie Volle middeleeuwen: hutkom, het aardewerk bestaat voornamelijk uit kogelpotten. Een kogelpot heeft een bolvormige, gesloten vorm met een uitstaande hals. Late middeleeuwen: bijgebouwtje met muren in baksteen en zandsteen en een rode bakstenen vloer. Vierkante bakstenen structuur gevuld met grijze leem met aardewerk en metaal. Zilveren munt van Philips de Schone (1482-1506)

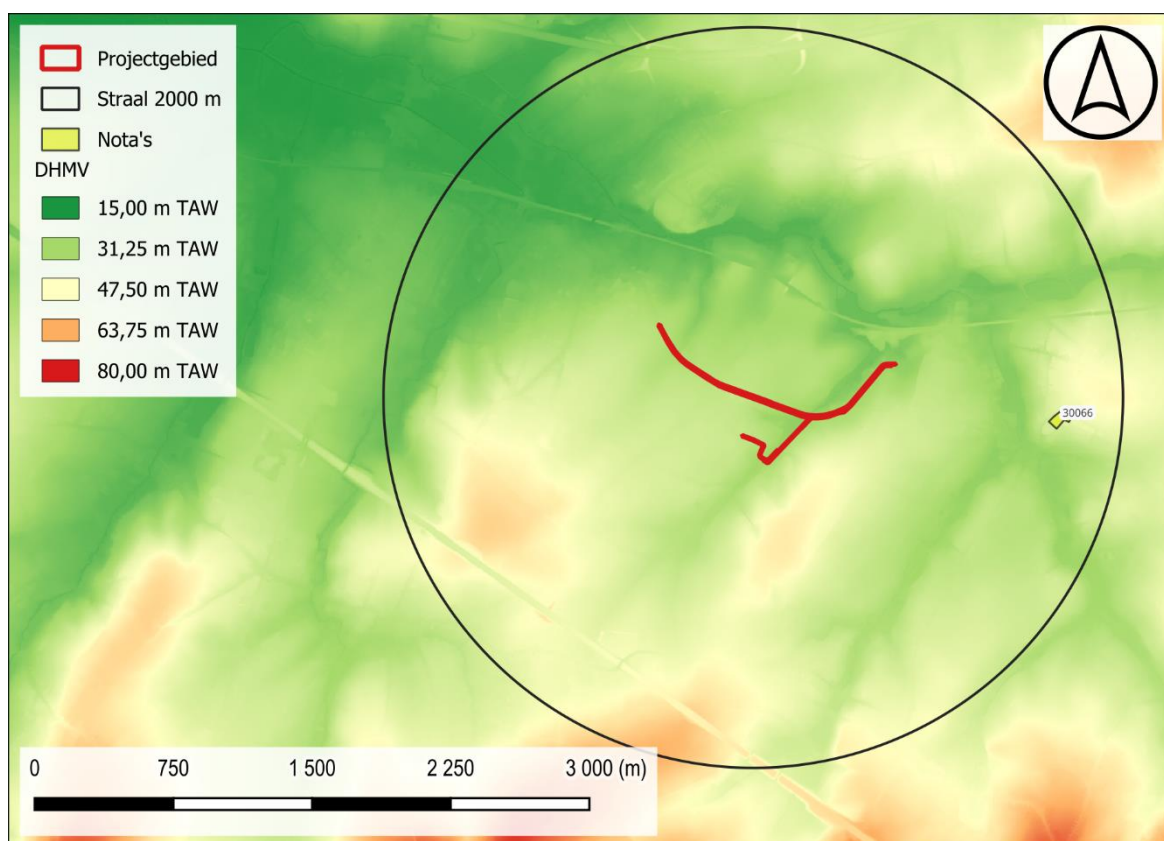
	16de eeuw: enkele kuilen die vermoedelijk te maken hebben met agrarische en/of ambachtelijke activiteiten, het bijgebouwtje bleef in gebruik, 2 welputten om grondwater te kunnen gebruiken Nieuwe tijd: gebouwplattegronden, waterput Bron: Vandenborre, J., De Maeyer, W., Wuyts, F. & Clement, C. 2011: GEN Dilbeek - Ternat (3e en 4e spoor). Fase 1: km 10,750 - 12,300. Archeologisch vooronderzoek, Feniks. Jaarboek van de Archeologische Vereniging Agilas vzw 3.2009/2010, 82-85.
151766	Mechanische prospectie Laat neolithicum: acht wandfragmenten van handgevormd aardewerk + drie vuurstenen artefacten (afslag van gepolijste bijl, fragment van een geretoucheerde kling en een chip: vervaardigd in diverse vuursteenvariëteiten). Late bronstijd: paal- of kuilsporen met een bruinigrijze vulling + talrijke Fe/Mn-spikkels en houtskoolbrokjes. 17 wandfragmenten van handgevormd aardewerk Nieuwe tijd: restanten van een postmiddeleeuws wegtracé. De vulling bestaat uit roestige leem met een bijmenging van fragmenten aardewerk (steengoed), baksteenfragmenten, houtskoolbrokjes, natuursteenfragmenten en metaal (ijzeren nagels etc.). Onbepaald: kuil- of paalspoor. Vulling bestaande uit lichtgrijze tot witgrijze zwak zandige leem met relatief grote houtskoolbrokjes en spikkels verbrande leem. Bron: Van Liefferinge, N. 2010: Resultaten van het archeologisch vooronderzoek langsheen het GEN-tracé in Ternat: fase C - km 12,300 tot km 18,050, onuitgegeven rapport, TUC Rail N.V., 26-29
151767	Mechanische prospectie Late ijzertijd: kleine ronde paalsporen behorende tot een klein gebouwstructuur van onbepaald type. De sporen vertonen een lichtgrijze vulling van zwak zandige leem met houtskoolspikkels, brokjes verbrande leem en kleine fragmenten handgevormd aardewerk Nieuwe tijd: Puinconcentratie (baksteen, ceramiek, glas, mortel,...) + uitbraaksporen van een gebouwstructuur uit de postmiddeleeuwse periode Bron: Van Liefferinge, N. 2010: Resultaten van het archeologisch vooronderzoek langsheen het GEN-tracé in Ternat: fase C - km 12,300 tot km 18,050, onuitgegeven rapport, TUC Rail N.V., 30-32
151779	Mechanische prospectie Brons-/Ijzertijd: twee rechthoekige paalsporen (met tussenafstand van ca. 3 m) met lichtgrijze tot donkergrijze zwak zandige leem in de vulling. Restanten van paalsporen (ronde vorm in het grondvlak, rechthoekige vorm in profiel) op circa 1,50 m afstand t.o.v. elkaar.

	Bron: Van Liefferinge, N. 2010: Resultaten van het archeologisch vooronderzoek langsheen het GEN-tracé in Ternat: fase C - km 12,300 tot km 18,050, onuitgegeven rapport, TUC Rail N.V., 46-47
156970	Opgraving Neolithicum/Bronstijd: twee paalsporen en twee kuilsporen, vermoedelijk restanten van een bescheiden houten constructie. Vroeg-Romeinse tijd: Een langwerpig kuilspoor met houtskoolfragmenten, verbrande leem en ijzerslakken werd geïdentificeerd als een mogelijke (ijzer)oven. Daarnaast werden drie gebouwplattegronden en een cluster van kuilsporen aangetroffen. Volle middeleeuwen: Er werden enkele ondiepe paalsporen en een grote, diepe kuil aangetroffen, mogelijk gebruikt als extractiekuil of waterkuil. De exacte functie blijft onzeker, maar vermoedelijk maakt deze deel uit van een groter nederzettingsterrein. Bron: Van Liefferinge, N. 2011: Resultaten van het archeologisch onderzoek aan de Langestraat in Wambeek (gem. Ternat). Eindrapport, onuitgegeven rapport, TUC Rail N.V.
979746	Mechanische prospectie Nieuwe/Nieuwste tijd: greppel, twee paalkuilen, één kuil Bron: Reusens R. 2020: Archeologienota Sint-Ulriks-Kapelle (Dilbeek) Brusselstraat Vliet, Bornem.
981369	Mechanische prospectie Midden-Romeinse tijd: Spoor van ca. 1.2 op 0.6 meter dat veel houtskool bevat en geen vondsten. Interpretatie als houtskoolmeiler. Onbepaald: Greppelfragment, beigegekleurig, U-vormig in coupe, 15cm diep. Bevat geen materiaal en is dus niet dateerbaar. Bron: Acke B., M. Bracke & P. Fonteyn 2021: Nota Ternat Groenstraat, Beveren-Waas.
983708	Mechanische prospectie Onbepaald: Tijdens het proefsleuvenonderzoek werden geen archeologisch relevante sporen aangetroffen behalve af en toe een recente ploegspoor dat direct verdween door schaven. Bron: Doucet A. & Bigonzi V. 2022: Nota Uitgesteld vooronderzoek zonder en met ingreep in de bodem Dilbeek – Aansluiting Bodegemstraat. Verslag van resultaten, Terra Engineering & Consultancy nv, Sint-Truiden.
984380	Mechanische prospectie Romeinse tijd: Het gaat om een waterput, twee kuilen en een greppel. Een kuil en de waterput dateren uit waarschijnlijk de Romeinse Tijd. Bron: Siemons J. & Belis B. 2022: Ternat, Oude Brusselstraat Fase 1, nota, 13064, Geel.

II. Archeologische indicatoren

2046	Indicator cartografie Late middeleeuwen: motteheuvel, Ter Lindenhof
2049	Indicator cartografie/luchtfotografie Late middeleeuwen: ringwal, site met walgracht, Kasteel Kruikenburg
2051	Erfgoedonderzoek Late middeleeuwen: Watermolen van Cruyckenbosch, Voor de molen en vijversite werkt de gemeente Ternat samen met Regionaal Landschap, VMM en eigenares aan een herwaarderingproject. Het bovenslagrad zou eventueel worden omgevormd tot onderslagrad omdat de bodem van de beek werd opgehoogd door de vroegere beheerder van de beek, de provincie. Het binnengedeelte van de molen is nog bewaard.
2706	Erfgoedonderzoek Late middeleeuwen: Sint-Martinuskerk
2708	Erfgoedonderzoek Late middeleeuwen: bovenslag graan- en oliewatermolen
2709	Erfgoedonderzoek 16 ^{de} eeuw: Galmarthoeve, vermeld in 1601
2716	Erfgoedonderzoek Late middeleeuwen: Sint-Gertrudiskerk
2717	Historische studie Late middeleeuwen: Kasteel de Mot. Feodale mottestructuur met opper- en neerhof. Na de sloop van het middeleeuwse herenhuis werd in 1719 een renaissancekasteel opgetrokken. In 1830 werd het kasteel op het opperhof verkocht aan de gemeente. Tussen 1860 en 1870 werden de grachten gedempt.
3069	Indicator cartografie Late middeleeuwen: Castelhof, met een donjon, ridderzaal, neerhof, 2 tuinpercelen in de 16de eeuw wordt een huis van plaisantie opgericht
5513	Erfgoedonderzoek Volle middeleeuwen: Hof te Zierbeek in 1172 vermeld als de woonplaats van het geslacht Sirebeke
10048	Indicator cartografie 18 ^{de} eeuw: Kasteel van Marlier en Hof te Bodegem
10049	Erfgoedonderzoek 16 ^{de} eeuw: Hof te Honsem, vermeld in 1567
151605	Erfgoedonderzoek 17 ^{de} eeuw: watermolen, alleen de vroegere spaarvijver tegenover het Hof te Zierbeek bestaat nog

151780	Veldkartering Middenneolithicum: 1 geretoucheerde afslag (met afgeknotte boorden) in donkergrijze vuursteen, 1 middelgrote afslagschrabber in grijze, gevlekte vuursteen, 1 middelgrote afslagschrabber (met waaiervormig schrabhoofd) in lichtgrijze, gevlekte vuursteen, 1 corticaal afslagfragment in relatief grofkorrelige grijze vuursteen, 1 kleine afslag met regelmatige negatieven van klingendébitage op het dorsaal vlak in donkergrijze vuursteen
151781	Veldkartering Middenneolithicum: 1 fragment van een driehoekige pijlpunt (proximaal gedeelte) in een fijnkorrelige, donkergrijze vuursteen, 1 fragment van een kleine afslagschrabber in donkergrijze vuursteen Bronstijd: 2 wandfragmenten in handgevormd aardewerk Volle middeleeuwen: 1 wandfragment in witbakkende, zandige klei met paarse beschildering
220350	Indicator cartografie 18de eeuw: kapel
222353	Indicator cartografie 18de eeuw: site met walgracht

Figuur 27: Situering projectgebied op het DHMV met aanduiding van de CAI-polygonen (©Geopunt).

III. Onderzoek nog niet openomen in de CAI

30066	Wolsemstraat LBO, Proefsleuven en proefputten Tijdens het onderzoek werden zes vondsten gedaan. Het gaat om aardewerk, glas en een baksteen. Alle vondsten dateren uit de late Nieuwe Tijd – Nieuwste Tijd. Het aardewerk bestaat uit scherven steengoed en roodbakkend aardewerk met loodglazuur. Ze komen uit kuilen. Het glas is donkergroen van kleur en redelijk dik. Het is mogelijk van een fles. De baksteen komt van spoor 18, muur. Deze heeft een roodpaarse kleur en zandsteen mortel. Het heeft afmetingen van 21,5 x 10,5 x 6 cm. Bron: https://loket.onroerenderfgoed.be/archeologie/notas/notas/30066
-------	--

1.3 SYNTHESE FASE BUREAUONDERZOEK

De opdrachtgever plant de realisatie van riolerings- en wegeniswerken langsheen het verloop van de Bodegem-, Pangaarden- en de Monnikstraat. Het volledige plangebied is ca. 20 654 m² groot en valt integraal samen met bestaande wegenis. De geplande werken omvatten zowel de renovatie van een reeds bestaande rioleringsleiding en aanleg van nieuwe leidingen. Na de rioleringswerken wordt de wegenis heraangelegd.

Ternat is gelegen op de rand van de vallei van de Keurebeek/Steenvoordebeek die zich heeft ingesneden in het Brabantse leemplateau. Het geplande rioleringstracé bevindt zich ten zuidoosten van de dorpskern en valt in het oosten samen met de Terlindebeek die aansluit op de Steenvoordebeek. Het centrale en westelijke deel van het traject interfereren met twee naamloze aftakkingen op de Steenvoordebeek. De Quartairgeologische kaart geeft ter hoogte van het plangebied een profielopbouw weer bestaand uit eolische afzettingen van het Weichseliaan tot vroeg-Holoceen. Langsheen de Terlindebeek bestaat de top van het profiel uit fluviatiele afzettingen van het Weichseliaan. Langsheen het overgrote deel van het plangebied is een droge leembodem aangeduid op de bodemkaart. Langsheen de Terlindebeek zijn profielloze hydromorfe en colluviale bodems aangeduid. De omgeving van het geplande rioleringstracé was, langsheen de gradiëntzone van meerdere beekvalleien, ongetwijfeld aantrekkelijk voor rondtrekkende groepen jager-verzamelaars. De goed gedraineerde en vruchtbare leembodems in de omgeving moeten evenzeer gunstig geweest zijn voor vroege landbouwers.

De cartografische bronnen reflecteren een landelijke en open omgeving waarbij het landschap bepaald wordt door voornoemde beekvalleien. Op de Ferrariskaart is het huidige stratenpatroon te herkennen. Tegen het zuidoostelijke uiteinde van het tracé is een groter hoevecomplex te herkennen. Rondom deze hoeve is een kleine bewoningskern gegroeid die op het 19e-eeuwse kaartmateriaal het toponiem 'Terlinde(n)' krijgt. Doorheen de orthofotosequentie is geen wezenlijke verandering op te merken inzake het landgebruik.

In de ruime omgeving zijn meerdere archeologische vindplaatsen en indicatoren gekend. Aan het oostelijke uiteinde van het tracé, aan de Bodegemstraat, werd reeds een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd. Hierbij werden echter geen archeologisch relevante sporen waargenomen. Ten zuiden van het plangebied zijn langs een lineair tracé meerdere vindplaatsen aangeduid. Dit betreft de archeologisch opvolging van de aanleg van nieuwe spoorlijnen. Hierbij werden op meerdere locaties sporen aangetroffen uit het neolithicum, metaaltijden, Romeinse periode en middeleeuwen. Een deel hiervan kan gekoppeld worden aan bewoning hoewel vanwege het soms beperke ruimtelijke kader dit moeilijk in te schatten is. Zo werden met zekerheid een kleine structuur uit de ijzertijd en een hutkom uit de middeleeuwen in kaart gebracht. Één opmerkelijk spoor bevatte een grote hoeveelheid houtskool en ijzerslag en wijst op lokale metaalproductie in de Romeinse periode. Vermoedelijk kan een deel van het sporenbestand ook als off-site relict bestempeld worden. Deze wijzen desalniettemin op de aanwezigheid van meerdere omvangrijke nederzettingen in de omgeving van de gerealiseerde spoorlijnen. Ook bij prospectie op hoger gelegen terreinen ten noorden van het plangebied, nl. aan de Oude Brusselstraat en Groenestraat, werden resten aangetroffen die wijzen op bewoning en artisanale activiteiten in de Romeinse periode. In de omgeving van het tracé werden eveneens enkele veldkarteringen uitgevoerd. Hierbij werd vondstmateriaal uit het midden neolithicum en de bronstijd gerecupereerd. Daarnaast zijn eveneens meerdere cartografische indicatoren aangeduid op

het kaartblad van de CAI die middeleeuwse of jongere landelijke infrastructuur aanduiden zoals de motteheuvel van het Ter Lindenhof of de watermolen van Cruyckenbosch. De gekende waarden wijzen op een omgeving die zo goed als doorlopend wordt bewoond sinds het neolithicum.

Hoewel in de omgeving van het plangebied uitgegaan dient te worden van een mogelijke trefkans inzake archeologisch erfgoed wordt een verdere archeologische opvolging van de riolerings- en wegeniswerken als weinig zinvol ingeschat.

BIBLIOGRAFIE

LITERATUUR

Buffel P., Matthijs J. 2003

Hasquin, H. 1980. Gemeenten van België:Ternat, p. 1081

Van Ranst, E. & Sys, C. 2000. Eenduidige legende voor de digitale bodemkaart van Vlaanderen. Universiteit Gent.

KAARTMATERIAAL

Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden, Graaf de Ferraris [1771-1778]

Atlas der Buurtwegen d.d. 1842

Topografische kaart van Vandermaelen d.d. 1846 – 1854

Popp-kaart d.d. 1842-1879

DIGITALE BRONNEN

www.geopunt.be

<https://dov.vlaanderen.be>

<https://inventaris.onroerenderfgoed.be>

<https://cartesius.be>

<https://loket.onroerenderfgoed.be>

BIJLAGE

FIGURENLIJST

Figuur 1: Situering projectgebied t.a.v. GRB-basiskaart (© geopunt).....	4
Figuur 2: Situering projectgebied t.a.v. topografische kaart van België (© geopunt)	4
Figuur 3: Situering plangebied t.a.v. meest recente orthofotomozaïek (©Geopunt)	6
Figuur 4: Opzet initiatiefnemer t.a.v. meest recente orthofotomozaïek (©Geopunt).....	7
Figuur 5: Opzet initiatiefnemer t.a.v. meest recente orthofotomozaïek (©Geopunt).....	8
Figuur 6: Opzet initiatiefnemer t.a.v. meest recente orthofotomozaïek (©Geopunt).....	8
Figuur 7: Opzet initiatiefnemer t.a.v. meest recente orthofotomozaïek (©Geopunt).....	9
Figuur 8: Situering projectgebied t.a.v. de Traditionele Landschappenkaart (Bron: Geopunt).	12
Figuur 9: Situering projectgebied t.a.v. Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (II) d.d. 2014 (© geopunt)	12
Figuur 10: Situering projectgebied t.a.v. Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (II) d.d. 2014 (© geopunt)	13
Figuur 11: Situering projectgebied t.a.v. Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (II) d.d. 2014 (© geopunt)	13
Figuur 12: Hoogteverloop NW-NO.....	14
Figuur 13: Situering projectgebied t.a.v. Tertiair geologische kaart (© geopunt)	14
Figuur 14: Situering projectgebied t.a.v. Quartair geologische kaart (© geopunt)	15
Figuur 15: Situering projectgebied t.a.v. algemene bodemkaart van België (© geopunt)	15
Figuur 16: Situering projectgebied t.a.v. Ferrariskaart d.d. 1771-1778 (© geopunt).....	17
Figuur 17: Situering projectgebied t.a.v. Ferrariskaart d.d. 1771-1778 (© geopunt).....	17
Figuur 18: Situering projectgebied t.a.v. Atlas der Buurtwegen d.d. 1840 (© geopunt)	18
Figuur 19: Situering projectgebied t.a.v. Vandermaelenkaart d.d. 1846-1854 (© geopunt) ...	18
Figuur 20: Situering projectgebied t.a.v. Poppkaart d.d. 1842-1879 (© geopunt).....	19
Figuur 21: Situering projectgebied t.a.v. orthofotomozaïek d.d. 1971 (© geopunt).....	19
Figuur 22: Situering projectgebied t.a.v. orthofotomozaïek d.d. 1979-1990 (© geopunt).....	20
Figuur 23: Situering projectgebied t.a.v. orthofotomozaïek d.d. 2000-2003 (© geopunt).....	20
Figuur 24: Situering projectgebied t.a.v. orthofotomozaïek d.d. 2008-2011 (© geopunt).....	21
Figuur 25: Situering projectgebied t.a.v. orthofotomozaïek d.d. 2022-2023(© geopunt).....	21
Figuur 26: Situering projectgebied op het DHMV met aanduiding van de CAI-polygonen (©Geopunt).	23
Figuur 27: Situering projectgebied op het DHMV met aanduiding van de CAI-polygonen (©Geopunt).	28

BOORLIJST

CHRONOLOGISCH KADER

